

Mr. Muamer Neimarlija, asistent
Univerzitet u Zenici, Islamski pedagoški fakultet
muamer_n@yahoo.com

KUR'ANSKA PERSPEKTIVA (DIS)POZICIJSKOG KARAKTERA ODGAJATELJEVOG AUTORITETA

Sažetak

S namjerom da osvijetlimo određene mikropedagoške relacije u ovom radu, odgoj nastojimo sagledati kroz prizmu osobenosti međudjelovanja sržnih faktora odgojnog procesa - odgajatelja i odgajanika. Pri tome, fokus naših interesa je na eksplikaciji odgajateljevih obaveza koje proističu iz zakonitosti međuljudske interakcije. Stjecanjem adekvatnih uvida u takve zahtjeve, odgajatelj je u mogućnosti trasirati put koji je neophodno preći da bi se izbjegla zamka autoritarnosti, a zadobila potrebna autoritativnost u odgojnom procesu. Analizom kur'anskog teksta dolazimo do zaključka da izvorišne sastavnice odgajateljevog autoriteta jesu osobine odgajateljeve ličnosti i njegova stručna utemeljenost. Opisujući poslanike kao odgojne autoritete, Kur'an časnici iznosi niz osobina koje plijene svakog odgajanika. Sve te osobine, grupisane u personalne i stručne kompetencije, predstavljaju, zapravo, dispozicijske kapacitete odgajatelja. Odatle, manifestacija dispozicijske dimenzije odgajateljevog autoriteta rezultira funkcionalnim odgojnim ambijentom, a etabliranje poticajne interakcijske klime i oplemenjivanje interpersonalnih odnosa prepoznaje se kao esencijalna nit efektivnih odgojnih nastojanja. Budući da se odgoj, uopćeno, može posmatrati kao sociološki fenomen, naša teorijska razmatranja su, zapravo, prognostički pokušaj indikacije i nuđenja rješenja za primarno društvene probleme.

Ključne riječi: Kur'an, odgoj, odgajatelj, odgajanik, odgojni autoritet, pozicija, dispozicija

1. Uvod

Odgoj je kompleksan fenomen čiji plodovi nisu ograničeni isključivo na potrebe porodice i škole. Svaki segment društva iziskuje etički upotpunjene ljude koji će kao takvi djelovati ne samo u porodici i školi već u svakoj oblasti društvenog života. Imajući u vidu tu iziskivanu sveprisutnost, odgoj se kroz historiju sagledavao iz različitih perspek-

tiva. Odatle, definicija, svrha, cilj(evi), metode i neke specifične odlike odgoja, svoja određenja i dopunjavanja nalazila su, pored pedagogije, i kroz teoriju i praksu razvijenu u okviru drugih nauka: sociologije, psihologije, teologije i inih. Tako, iz ugla društvenih zahtjeva, odgojni uspjeh mjerio se stepenom usvojenosti društvenih normi – fokus na interes kolektiva. S druge strane, uvažavajući potrebe pojedinca, odgojni efekti vezivani su za razvoj fizičkih i psihičkih osobina pojedinca, kao i svojstava njegove ličnosti – fokus na interes individue. Naročit značaj, kada je riječ o procesualnom aspektu odgoja, u posljednje vrijeme pridaje se proučavanju interakcijske dimenzije odgoja. Iako se ova sfera odgoja zasebno izučava, povezana je sa zahtjevima sociocentrizma i pedocentrizma; odgoj se ne dešava izvan konkretnog socijalnog konteksta niti isključuje interese odgajanika. Ovakvim pristupom proučavanju odgoja nastoji se, ustvari, dati odgovor na pitanje kako obezbijediti kvalitetnu međuljudsku interakciju odgajatelja i odgajanika kao *conditio sine qua non* odgoja uopće. U tom kontekstu, etabliranje autoritativnosti odgajatelja nadaje se kao temeljna karika u procesu formiranja zadovoljavajućeg odnosa odgajatelj – odgajanik. Pri tome, bitno je primijetiti da odgajatelj i odgajanik nemaju isti položaj niti ulogu, a posljedično ni obaveze u konstituiranju adekvatnog interakcijskog ambijenta. Budući da odgovornost za kvalitet interakcije primarno leži na plećima onoga koji je stručno znaniji, hijerarhijski ovlašteniji i dobno zreliji i iskusniji, stoga, uspostavljanje funkcionalnog odgojnog autoriteta u većoj mjeri zadatak je odgajatelja. Zbog navedenog, ovim radom teži se detekciji uporišnih elemenata autoritativnosti, putem kojih formalno pozicionirani odgajatelj postaje, odnosno zadobija stepen funkcionalnog/prihvaćenog odgojnog autoriteta u odgojnom procesu, a sve to razmatrano iz perspektive obaveza samog odgajatelja u sklopu datog odnosa odgajatelj – odgajanik.

2. Međuljudska interakcija – čovjekova imanencija i odgojna esencija

Propitujući čovjekovu bit, teško se oduprijeti utisku da je najodlikovanije Allahovo, dž.š., stvorenje ponajprije biće interakcije. Sociološki, psihološki, historijski i drugi naučni uvidi orijentišu nas ka tom zaključku. Isto tako, temeljni kur'anski naziv za čovjeka ukazuje na istovjetnu odrednicu. Osim termina *bešer*, *el-ins* i *en-nas*, u Kur'anu časnom za čovjeka je upotrijebljen pojam *insan*. Etimologija ove riječi

prinosi značenja kao što su: druželjubivost, društvenost, prisnost, ljubaznost i prijaznost. Naime, "insan je društveno biće, tj. biće koje je upućeno na druge *insane* (ljude) i koje ne može živjeti samo. To znači da je čovjek podložan utjecaju okoline, dakle na njega utječu ljudi, sredina, kao i životne okolnosti, a i on može utjecati na druge." (Halilović, 2012: 18)

Štaviše, mogli bismo reći da se čovjek kao takav može realizirati samo kroz zadovoljavajuću interakciju s drugim bićima iste vrste. Navedena etimološka određenja mogu biti ispoljena i uprisutnjena isključivo u nekom socijalnom ambijentu. Prisustvo osobina čovječnosti potvrđuje se u relacijama pojedinca sa drugim ljudima. Nadalje, ma koliko zvučalo grubo, ali čovjekom se može smatrati svaka osoba u tolikoj mjeri koliko je dosegla interpersonalne kvalitete koje u sebi nose etimološke sastavnice pojma *insan*. Povrh toga, te kvalitete je Muhammed, s.a.v.s., vezao za potvrđivanje vjerodostojnosti imana. U jednoj hadiskoj predaji stoji sljedeće: "Pravi vjernik je onaj ko je prijazan i društven i s kim se može biti prijazno i društveno, a nema nikakva dobra u onome ko nije prijazan i sa kim se ne može biti prijazno i društveno, a najbolji čovjek od svih ljudi je onaj ko im je najkorisniji." (Arif, 2000: 232)

Prema tome, potvrda čovječnosti i vjerovanja dolazi u vidu prihvatljive interakcije jedinice s njenim socijalnim okruženjem. Kao rezultat takvih međuljudskih relacija javlja se stanoviti odgojni utjecaj, tj. emitira/akceptira se odgojna informacija neophodna za formiranje ciljanog stava iz kojeg slijedi odgovarajuće ponašanje. Takav informacijski unos smatra se osnovnom tendencijom pri inicijaciji odgovarajuće forme ljudskog ponašanja – krajnjeg odgojnog cilja. Prema Lewinovoj teoriji polja, ponašanje je funkcija od osobina ličnosti i okolinskih utjecaja, što bi se matematičkim jezikom dalo predstaviti pomoću formule $P = f(L,O)$. Odatle je ljudska otvorenost raznovrsnim informacijskim utjecajima iz okruženja, koji imaju formativni karakter u odnosu na fenomen stava kao zametka ljudskog ponašanja, uz osobine ličnosti, objekt primarne preokupacije efektivnih odgojnih nastojanja. Naime, kognitivni, afektivni i konativni senzori ljudskog bića detektuju i prihvataju informacije iz vanjskog svijeta koje u procesima mentalne transformacije preuzimaju ulogu adekvatnog bihevioralnog impulsa. Internalizacija u sferi interpersonalnog odvija se po zakonima izmjene informacija, tj. u svoju ličnost pohranjujemo poruke i iskustva doživljena s drugima, ali i projiciramo internalizirano. Čovjek se, prema tome, u datim interakcijskim procesima

transformira iz pozicije informacionog receptora u položaj istovrsnog emitera. Njegov bihevioralni output javlja se kao posljedica odgojnog utjecaja primjerenim informacijskim inputom.

Shodno tome, odgojni utjecaj međudjelovanja odgajatelja i odgajanika na stav i ponašanje potonjeg smatra se iznimno značajnim mentalno-bihevioralnim regulatorom. Odgajaničke refleksije, naprimjer, proistekle iz svakodnevne interakcije s njihovim odgajateljima, kako programske tako i spontane, direktno utječu na donošenje životnih odluka tih odgajanika. Karakter odgajateljevog ophođenja prema odgajanicima, satkan od osobina odgajateljeve ličnosti i njegovih konkretnih umijeća i postupaka, pozitivan ili negativan je impuls odgojnom rastu ili padu odgajanika. Te suptilne niti odgojne interakcije predmet su proučavanja posebne pedagoške oblasti zvane mikropedagogija. Mikropedagogija se označava kao dio pedagogije koji se bavi proučavanjem onih pojava i procesa koji su značajni za odgoj, a vezani su, u prvom redu, za međuljudski odnos kao temeljnu jedinicu u kojoj se odvija odgojni proces (Bratanić, 1990). Te pojave i procesi bitna su obilježja interpersonalnog odnosa odgajatelj – odgajanik i obuhvataju elemente i faktore međuljudskog odnosa, odgojnu komunikaciju, socioemocionalnu klimu u nastavi te osobine odgajateljeve ličnosti.

Budući da odgojni proces spada u posebno značajnu vrstu socijalne interakcije, otuda i odgajateljska aktivnost, kao njen najznačajniji vid, zahtijeva permanentno i naglašeno prisustvo socijalno poželjnih oblika ponašanja, u prvom redu samog odgajatelja, kao formalnog nosioca autoriteta. Samo takav pristup osigurava pouzdanu podlogu za uspješnu realizaciju zacrtanih ciljeva odgojno/obrazovnog pregalaštva.

3. (Dis)pozicijski karakter odgajateljevog autoriteta

Pomnim proučavanjem tretiranih ajeta uočili smo da se kur'anski pogled na odgojni autoritet orijentira u pravcu naglaska na osobine ličnosti¹ i stručnost autoriteta, iako se ne zaboravlja njegovo formaliziranje putem ovlaštenja i naredbe za pokornost. Takva obilježja upućuju na tipologiju kompetencijskog autoriteta (Slika 1).

¹ Pod osobinama ličnosti podrazumijevamo sadržaj Allportove definicije ličnosti koja glasi: "Ličnost je dinamička organizacija onih psihofizičkih sistema unutar individue koji određuju njeno karakteristično ponašanje i njen karakterističan način mišljenja." (Allport, 1991: 27)

Slika 1. Odgojni autoritet

Pod sintagmom *kompetencijski autoritet* podrazumijevamo osobu koja je u prevladavajućoj mjeri osigurala/zaslužila² položaj autoriteta na osnovu vlastitih sposobnosti. Nasuprot tome stoji pozicijski tip autoriteta, čija snaga primarno izvire iz funkcije na koju je postavljen. Iz ajeta koji se tiču odgojnog autoriteta saznajemo da Kur'an časni objedinjuje oba navedena tipa. Uzvišeni Allah garantira uspjeh vjernicima koji bespogovorno prihvate poslanički autoritet: *Kad se vjernici Allahu i Poslaniku Njegovu pozovu da im on presudi, samo reknu: 'Slušamo i pokoravamo se!' – Oni će uspjeti.* (Kur'an, pr. Korkut, 24:51) Ovaj i niz drugih ajeta (npr. Kur'an, 3:31, 24:63 i 33:36) ojačava formalno-pozicijsku stranu odgojnog autoriteta. Uporedo s tim, Uzvišeni Allah, opisujući poslanike, prezentira spektar personalnih kompetencija koje osiguravaju dispozicijsku stranu njihovog odgojnog autoriteta. Ako odgajatelj u svom radu svjedoči takav spoj, za njega se tada može reći da je dosegao (dis)pozicijski autoritet usklađen s kur'anskim zahtjevima. Analizirajući kur'anske ajete koji govore o dispozicijskoj strani

² Objedinjavanjem ovih termina želimo ukazati na funkcionalnu neraskidivost odgajateljevih kompetencijskih nastojanja i odgajaničke perspektive sagledavanja istog. Integrirajuća sinhronizacija odgajateljevog adekvatnog odgojnog postupka i identičnog odgajanikovog doživljaja tog akta garant je uspješnog odgojnog procesa.

odgojnog autoriteta, došli smo do zaključka da se sve karakteristike mogu svrstati u dvije skupine. Prva skupina obuhvata sve ono što je vezano za osobine ličnosti³, a druga uključuje stručne kompetencije⁴. S obzirom na intencionalnost našeg rada i prostornu limitaciju, ovdje ćemo se zadovoljiti taksativnim izdvajanjem samo nekih, egzemplarnih odgajateljevih kompetencija spomenutih u Kur'anu časnom⁵. Kada je riječ o personalnim kompetencijama uspješnog odgajatelja, Uzvišeni Allah apostrofira, pored ostalih, sljedeće: *ihlas* (introiskrenost), *sidk* (ekstraiskrenost, istinoljubivost), *sadiku-l-v'adi* (ispunjavanje obećanog), *sabur* (strpljivost), *hilm* (blagost), *'adl* (pravednost), *zikr* (spominjanje Uzvišenog Allaha), *tevekkul* (oslanjanje na Uzvišenog Allaha), *rida* (zadovoljstvo odredbom Uzvišenog Allaha), *šukr* (zahvalnost Uzvišenom Allahu). U okviru stručnih kompetencija Kur'an časni ukazuje na neka obilježja odgajateljeve naučno-stručne formacije, a isto tako i određene preduvjete i načine realizacije u praksi. S tim u vezi, Kur'an časni upućuje na temeljito poznavanje Kur'ana i sunneta (Kur'an, 2:151), širenje spoznaja (Kur'an, pr. Korkut, 20:114), posvećenost naučnoj objektivnosti (Kur'an, pr. Korkut, 53:23, 42:15 i 6:119), u nedostatku potrebnih informacija saradnju sa drugim adekvatnim autoritetima (Kur'an, pr. Korkut, 16:43), zatim problematizira skrivanje znanja (Kur'an, pr. Korkut, 5:67), prezentiranje odgojnih sadržaja u skladu sa spoznajnim kapacitetima odgajanika (Kur'an, pr. Korkut, 14:4) i druga bitna obilježja naučno-stručnog diskursa.

Pretpostavljajući da odgajanici prihvataju pozicijsku stranu odgajateljevog autoriteta, odgajatelju preostaje da, uvažavajući ono što o predmetnoj temi Kur'an časni kaže, osnaži dispozicijski aspekt odgajateljskog autoriteta, čije izvorišne sastavnice jesu osobine odgajateljeve ličnosti i njegova stručna utemeljenost.

Također, držimo bitnim napomenuti da transmisijski aspekt kur'anskog odgojnog modela, predstavljen kroz 13. ajet sure *Lukman*⁶, ističe na prvom mjestu interpersonalnost odgojnog procesa, a potom govori

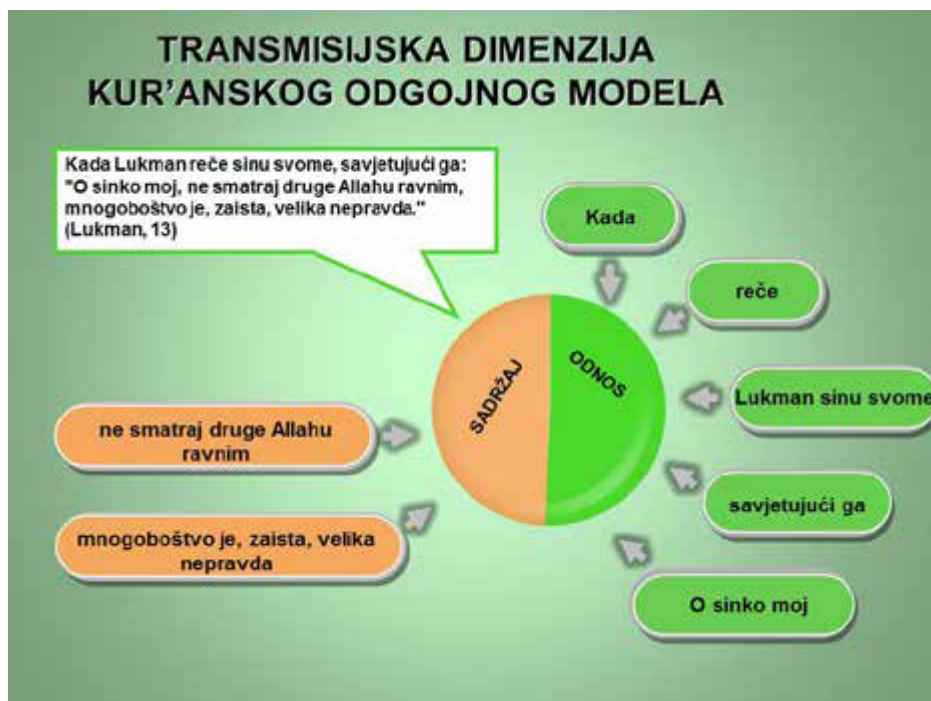
3 Pod ovim podrazumijevamo i ponašanje koje izvire iz osobina ličnosti konkretne osobe utemeljeno na znanju o metodi i sposobnostima interpersonalnog djelovanja.

4 Ovdje mislimo na znanja o sadržajima i metodama njihovog prenošenja.

5 Detaljna analiza personalno-stručnih kompetencija odgajatelja u perspektivi Kur'ana časnog, uz pojašnjenje osobnosti njihove funkcionalne aplikacije u odgojnom procesu, data je u odbranjenom magistarskom radu pod nazivom "Mikropedagoški aspekt kur'anskog modela odgoja u školskoj vjeronauči" autora Muamera Neimarlije.

6 Ovdje je riječ o *flash* referenci iz našeg još nedovršenog rada pod nazivom "Transmisijski aspekt kur'anskog odgojnog modela".

o odgojnim sadržajima (Slika 2). Kur'an časni, dakle, u tretiranom ajetu daje prednost odnosnoj nad sadržajnom stranom odgojnog procesa. U tome je išaret odgajateljima da ovladaju interakcijskim specifičnostima odgojnog procesa pa da se, nakon toga, upuste u posredovanje odgojnih sadržaja. Ljudi (bolje) uče i prihvataju savjete od osoba s kojima su uspostavili korektan odnos i koje su sposobne uspostaviti i produbiti stimulirajuće interpersonalne odnose.

Slika 2. Transmisijska dimenzija kur'anskog odgojnog modela

Usljed činjenice da je interakcija dvosmjerna ulica, razumljivo je da efikasnost nije određena zadovoljavajućim postupcima isključivo odgajatelja. Da bi interakcijski aspekt odgoja bio plodonosan i odgajanci treba da daju vlastiti doprinos kvaliteti interpersonalnih odnosa u odgojnom procesu. Takve smjernice, pojačane upozorenjem na mogućnost društvene ekskomunikacije ukoliko izostane odgovarajući bonton, Muhammed, s.a.v.s., uputio je mladim muslimanskim naraštajima: "Ne pripada mome ummetu onaj koji ne poštuje starije, nije milostiv prema mladima i koji ne uvažava naše učenjake." (El-Karadavi, 2005: 133)

Dovodeći u vezu kvalitet i uspješnost interpersonalnih odnosa s interakcijskom prilagođenošću sudionika u nastavi, moguće je pretpostaviti sljedeće četiri situacije:

1. Odgajatelj (neprilagođena interakcija) – Odgajanik (neprilagođena interakcija)
2. Odgajatelj (prilagođena interakcija) – Odgajanik (neprilagođena interakcija)
3. Odgajatelj (neprilagođena interakcija) – Odgajanik (prilagođena interakcija)
4. Odgajatelj (prilagođena interakcija) – Odgajanik (prilagođena interakcija)

Iz priloženih relacija razumijevamo da je odgojna efektivnost očekujuća ukoliko prevladavaju harmonizirajući odnosi između odgajatelja i odgajanika utemeljeni na obostrano prilagođenoj interakciji. Zbog toga samo posljednja solucija, gdje vlada pozitivno orijentirana interakcijska sinhroniziranost između odgajatelja i odgajanika, nudi potrebnu platformu za realizaciju odgojno uspješnih akcija.

Osim toga, kvalitetna interakcija odgojnih subjekata temelj je pogodnoj emocionalnoj klimi bez koje ni sadržaji neće doprijeti do odgajanika. Emocionalna optruzivnost odlučujući je faktor pospješivanja kognitivne inhibicije, stanja koje dovodi u pitanje smislenost odgojne akcije. Skorašnja otkrića na polju fiziologije ljudskog mozga pokazuju kako kontinuirana emocionalna neuravnoteženost u nastavnoj interakciji smanjuje dječije intelektualne sposobnosti i kapacitet učenja⁷. To, onda, u prvi plan izbacuje značaj odgajanikovog doživljaja djelovanja odgajatelja.

4. Značaj odgajanikove perspektive

Svaku odgojnu situaciju potrebno je ponajprije posmatrati iz odgajaničke perspektive. U kur'anskim kazivanjima o poslanicima može se primijetiti da su njihovi narodi bili usredsređeni na odnosni aspekt u dijalogu sa svojim poslanicima. Hud, a.s., je, naprimjer, upućivao poruke s akcentom na odgojni sadržaj, a njegovi sunarodnici su uzvraćali negativnim primjedbama u vezi s njegovom ličnosti: *A Adu – njegova brata Huda, 'O narode moj' – govorio je on – 'Allahu se klanjajte, vi drugog boga osim Njega nemate, zar se ne bojite?' Glavešine naroda njegova, koje nisu vjerovale, odgovarale su: 'Mi smatramo da si ti doista neznalica i mi mislimo da si zaista lažac.'* (Kur'an, Korkut B., 7:65-66)

⁷ Ovaj aspekt odgojne interakcije predstavljen je u radu "Emocionalni profil kur'anskih odgojnih autoriteta u interpersonalnom odnosu" (Neimarlija, 2013).

Slično su postupili i stanovnici Ejke, kada ih je Šuajb, a.s., savjetovao: *‘Zato se bojte Allaha i budite poslušni meni! Za ovo od vas ne tražim nikakve nagrade, mene će Gospodar svjetova nagraditi. Pravo mjerite na litru i ne zakidajte, a na kantaru ispravnom mjerom mjerite, i ljudima prava njihova ne umanjujte i zlo po Zemlji, nered praveći, ne činite, i Onoga Koji je stvorio vas i narode davnašnje bojte se’* – rekoše oni: *‘Ti si samo opčinjen; i ti si samo čovjek kao i mi; za nas si ti, doista, lažac pravi; zato spusti na nas kaznu s neba, ako istinu govoriš!’* (Kur’an, Korkut B., 26:179-187)

Nuhov, a.s., narod slijedio je istu matricu: *Mi smo poslali Nuha narodu njegovu, i on je govorio: ‘O narode moj, Allahu se samo klanjajte, vi drugog boga osim Njega nemate; zar se ne bojite?’* Ali su glavešine naroda njegova, koje nisu vjerovala, govorile: *‘Ovo je čovjek kao i vi, samo hoće da je od vas ugledniji. Da je Allah htio, meleke bi poslao; ovako nešto nismo čuli od naših predaka davnih, on je lud čovjek, pa pustite ga neko vrijeme!’* (Kur’an, pr. Korkut, 23:23-25)

Ni Muhammed, s.a.v.s., nije ostao lišen istovjetnih opaski: *Gotovo da te nevjernici pogledima svojim obore kad Kur’an slušaju, govoreći: ‘On je, uistinu, luda!’* (Kur’an, pr. Korkut, 68:51) Iako su poslanici pozivali iznoseći odgojne sadržaje, njihovi narodi su bili zaokupljeni ličnošću pozivača. Ovi narodi su diskutabilnim smatrali etičku konzistentnost i naučnu kompetentnost poslanika. Za njih poslanici, prije svega, nisu bili adekvatni autoriteti. Odricali su im personalne kvalitete neophodne za iznošenje misije poslanstva. Ovo je posebno uočljivo u prethodnom kazivanju o Nuhu, a.s., koje ima svoju paralelu i kod kur’anskih kazivanja o drugim poslanicima. Mi u ovim kur’anskim signalima vidimo značaj perspektive auditorija kojem se odgajatelj obraća⁸. Ako cijenimo da nešto izlažemo dobro, ne znači da to tako vidi i publika⁹. Isto tako, ako smatramo da posjedujemo kompetencije odgojnog autoriteta i da smo kao takvi prihvaćeni, nije sigurno da su naša očekivanja

8 Odgajatelj bi trebalo da pokaže odgovarajući senzibilitet za odgajaničkov *feedback*. Polazni princip njegovog odnosa prema povratnim porukama odgajaničnika trebalo bi da bude pozitivno orijentiran. Takvo polazište u skladu je s porukom Muhammeda, s.a.v.s.: “Vjernik je ogledalo svome bratu. Ako kod njega vidi mahanu, popravi je.” (El-Buhari, 2009: 103)

9 Svjesni moguće situacije u kojoj su predmet našeg odgojnog djelovanja mlade osobe koje sa svoje strane nisu udovoljile zahtjevima kvalitetnog interpersonalnog odnosa, izražavam izvjesnu rezervu prema postavci da će odgajatelj korektan nastup uvijek uroditi odgovarajućim plodom. Naime, odgojni sadržaji adresiraju sve sudionike odgojnog procesa, međutim, funkcionalan prijem nalaze samo kod određenih kategorija. O tome Uzvišeni Allah kaže: *To je objašnjenje svima ljudima (li-n-nas) i putokaz i pouka onima koji se Allaha boje (li-l-muttekin)*. (Kur’an, Korkut B., 3:138)

jednaka doživljaju odgajanika. Ljudi su bića interpretacije, koja činjenice različito razumijevaju i daju im raznolika značenja. Zato odgajatelj mora voditi računa – koliko god je moguće – o tome da ne pruži odgovarajući impuls odgajaniku za pogrešnu interpretaciju prvenstveno odgajateljeve ličnosti, a potom i sadržaja koje izlaže. To zbog toga što je centralno pitanje u interpersonalnom odnosu odgajatelj – odgajanik, kako smo razumjeli, pitanje autoriteta odgajatelja, a pogrešna interpretacija itekako može voditi slabljenju odgajateljevog autoriteta.

5. Završna riječ

Karakterizacija odgojnog autoriteta u perspektivi Kur'ana časnog, razložena na personalne i stručne kompetencije, upućuje na format neautoritarnog lidera kao najbolje solucije za efektivan odgojni rad. Iako je slovom Kur'ana časnog naredena pokornost nadređenima, iz pozicije odgajatelja radi se, dakle, prije o vođenju negoli insistiranju na slijepom potčinjavanju. U tom smislu, nalazimo da Allah, dž.š., upotrebljava termin vođa (*imam, eimmetun*) za kur'anski profil odgajatelja. *I učinili smo ih imamima (eimmeten), (da) upućuju (jehdune) po naredbi Našoj, i objavili im činjenje dobrih djela (fi'le-l-hajrati), i obavljanje salata i davanje zekata. A bili su Naši obožavatelji ('abidin).* (Kur'an, pr. Mliivo, 21:73) Ovim ajetom ilustrirana je, prije svega, korelacija odgajateljeve liderske ličnosti (*eimmeten*) i odgojnog poziva (*jehdune*). Odgajatelj bi, prema tome, bila osoba koja vodi, a odgajanci oni koji prihvataju njegovo liderstvo za dobrobit vlastitog odgojno-obrazovnog razvoja.

Sam Muhammed, s.a.v.s., radije je autoritetom proisteklim iz vlastitih kompetencija negoli privilegijom i snagom pozicije generirao pozitivne emocije i plijenio srca ashaba. Tome dojmljivo svjedoče stavovi njegovih drugova koji su svakodnevno hrlili u okrilje njegove širokogrudnosti. Zbog toga Uzvišeni Allah Poslanika, s.a.v.s., naziva *usvetun haseneh*, tj. najljepšim uzorom. "Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor (*usvetun haseneh*) za onoga koji se nada Allahovoj milosti i nagradi na onom svijetu, i koji često Allaha spominje." (Kur'an, 33:21) Ovim ajetom vjernicima se preporučuje ugledanje na Muhammeda, s.a.v.s. Drugi dio ajeta otkriva da se ovdje preporuka za svjesno usvajanje svojstava Poslanika, s.a.v.s., koristi kao stimulacijsko sredstvo. Naime, onaj čije su težnje usmjerene ka stjecanju Allahovog, dž.š., zadovoljstva, svoje djelovanje nastoji identificirati s praksom Muhammeda, a.s. Istim terminom (*usvetun haseneh*) i s jednakom preporukom

okarakteriziran je i Ibrahim, a.s., sa svojim sljedbenicima u ajetu: *Divan uzor (usvetun haseneh) za vas je Ibrahim i oni koji su uz njega (...)*. (Kur'an, pr. Korkut, 60:4)

Riječ *usvetun*, pored ostalih, obuhvata i značenja imitacije, ponašanja, oponašanja, primjera, uzora, te izjednačavanja sa samim sobom (Muftić, 1997: 31). Ovaj termin konotira značenja koja ne upućuju na strogo formalne, službene veze, hijerarhijski napregnute, već na svojevolumni pristanak, potaknut intrinzičnom motivacijom. Etimologija ovog pojma, u pedagoškoj perspektivi, upućuje na interakcijsko-komunikacijske relacije koje nisu sazdate na striktnoj institucionalnoj hijerarhiji već na pristupačnosti odgajatelja i vlastitoj težnji odgajnika da postane istovjetan odgajatelju. Činjenica da muslimani već više od četrnaest stoljeća baštine besprimjerno poštovanje prema Muhammedu, s.a.v.s., kao neprikosnovenom autoritetu uopće, pa i u odgojnom procesu, svjedoči impozantnu snagu i vjerodostojnost ovog identifikacijskog modela utemeljenog na kur'anskim uputama. Zbog toga, za muslimane biti odgajatelj podrazumijeva nastojati zaodjenuti svoju ličnost osobinama i kompetencijama Muhammeda, s.a.v.s. Poslanik, s.a.v.s., uspostavio je takav odnos prema svome ummetu da se njegov odgojni utjecaj prenosi i širi iz generacije u generaciju stoljećima nakon Poslanikovog preseljenja na ahiret. Slijedeći put kur'anskih uzora, odgajatelj ima zadatak vlastitim angažmanom usidriti sliku dispozicijske strane svoje ličnosti u svijest odgajnika. Osoba koju krasi navedena svojstva kadra je prirediti zadovoljavajući interpersonalni ambijent kao fundamentalnu pretpostavku funkcionalnosti odgojnog procesa.

Literatura

- Allport, G. W. (1991) Sklop i razvoj ličnosti. Bugojno: PIP "Katarina".
- Arif, M. (2000) Hiljadu i jedan hadis. Bihać: Islamska pedagoška akademija.
- Bratanić, M. (1990) Mikropedagogija: interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja. Zagreb: Školska knjiga.
- El-Buhari, M. I. (2009) Knjiga o edebu. Mostar: Islamski kulturni centar.
- El-Karadavi, J. (2005) Poslanik, s.a.v.s., i nauka. Sanski Most: Medžlis Islamske zajednice.
- Halilović, S. (2012) Šta Kur'an kaže o čovjeku: uvod u kur'ansku antropologiju. Sarajevo: El-Kalem i Centar za napredne studije.
- Korkut, B. (1992) Kur'an s prevodom. Medina Munevvera: Kompleks Hadimu-l-Haramejni-š-Šerifejni-l-Melik Fahd za štampanje Mushafi Šerifa. Kur'an
- Mlivo, M. (2001) Kur'an: prijevod Kur'ana, komentar, index. Bugojno: Medžlis Islamske zajednice.
- Muftić, T. (1997) Arapsko-bosanski rječnik. Sarajevo: El-Kalem.
- Neimarlija, M. (2013) *Emocionalni profil kur'anskih odgojnih autoriteta u interpersonalnom odnosu*. Novi muallim, Udruženje ilmije Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 2013., br. 53, str. 12-18.
- Neimarlija, M. (2013) "Mikropedagoški aspekt kur'anskog modela odgoja u školskoj vjeronauci" – magistarski rad odbranjen 13.2.2013. na Islamskom pedagoškom fakultetu Univerziteta u Zenici.

Muamer Neimarlija

**THE QUR'ANIC PERSPECTIVE OF (DIS)POSITIONAL CHARACTER
OF EDUCATOR'S AUTHORITY**

Abstract

In order to light up certain micropedagogical relations in this paper, we try to look at education through the prism of the peculiarities of interaction of essential factors of the educational process - educator and educatee. In doing so, the focus of our interest is on the explanation of educator's obligations arising from the legality of interpersonal interaction. By gaining adequate insight into such demands, the educator is able to trace the path that is necessary to cross in order to avoid the trap of authoritarianism, and gain the necessary authoritativeness of the educational process. By the analysis of the Qur'anic text we come to the conclusion that the source components of educator's authority are his personality characteristics and his professional competence. By describing prophets as educational authorities, the Holy Qur'an presents personality features that attract every educatee. All these features, grouped in the personal and professional competencies, are, in fact, disposition capacity of educators. From there, the manifestation of dispositional dimensions of the educator's authority results in a functional educational environment, and the establishment of encouraging climate of interaction and refining interpersonal relationships are recognized as an essential thread of effective educational efforts. Since the education, in general, can be regarded as a sociological phenomenon, our theoretical considerations are, in fact, a prognostic attempt of indications and offering of solutions for primarily social problems.

Keywords: the Qur'an, education, educator, educatee, educational authority, position, disposition

م. معمر نائيمارليجا

أبعاد سمعة المعلم وشخصيته - منظور قرآني

الخلاصة

يهدف البحث إلى إلقاء الضوء على العلاقات التربوية المصغرة للتربية من منظور التفاعل بين العوامل الأساسية في عملية التعليم - المعلم والمتعلم. وفي ذلك الصدد، يأتي الاهتمام بتوضيح واجبات المعلم التي تنشأ من شرعية التفاعل الإنساني. وبعد أن يصل إلى تلك المطالب، فالمعلم قادر على أن يسلك المسار الضروري لمتجنب الوقوع في فخ الاستبداد ويكسب الشخصية في عملية التعليم. وتحليل النص القرآني وجد أن الأبعاد الأساسية لشخصية المعلم هي أبعاده الشخصية وكفاءاته العلمية، ووصف الأنبياء بالأشخاص ذوي السمعة والشخصية التربوية، ويذكر القرآن عدة صفات يتحلّى بها كل معلم. وكل تلك الصفات التي تخص شخصية المعلم أو كفاءاته العلمية تمثل الأبعاد الكامنة لشخصية المعلم. وإظهار هذه الأبعاد لشخصيته ينتج منه بيئة تعليمية تربوية، وإنشاء البيئة المشجعة وتحسين العلاقات التفاعلية بين الأفراد هي الخيوط الأصيلة للمساعي التربوية الفعّالة. ونظراً لأن التربية، عموماً، يمكن أن ينظر إليها كظاهرة اجتماعية، فدراساتنا النظرية في الأصل هي محاولة توقعية لرصد وتقديم الحلول للمشاكل في المجتمع.

الكلمات الأساسية: القرآن، التربية، المعلم، المتعلم، شخصية تربوية، البعد الظاهري والبعد الكامن.